

העשרה סביבתית – הגדרה.

"העשרה סביבתית היא תהליך של שיפור וטיפוח של סביבת בעל החיים ושל הטיפול בו,

בהקשר של ההתנהגויות הטבעיות והאקולוגיה של בעל החיים. זהו תהליך דינמי, שבו נעשים שינויים במבנים ובאופן הגידול וההחזקה של בעל החיים, במטרה להגדיל את מגוון הבחירות וההתנהגויות הפתוחות בפניו ולתת ביטוי ליכולות ולהתנהגויות המתאימות של המין, ובכך לשפר את רווחת בעל החיים המוחזק בשבי"

העשרה סביבתית, המתייחסת לשינוי או לשיפור תנאי הסביבה שבה מוחזק בעל החיים, צריכה, בראש ובראשונה, להיות מותאמת למין (species) של בעל החיים. שומה עלינו להכיר היטב את ההיבטים הביולוגיים והאקולוגיים הקשורים בבעל חיים זה: מבנה חברתי, נישא אקולוגית, רפרטואר התנהגויות טבעיות ועוד.

1. הגדלת המגוון והטווח של ההתנהגויות הנורמליות המבוצעות על ידי בעל החיים.
2. הפחתת התדירות של התנהגויות לא-נורמליות, לדוגמה: התנהגויות סטריאוטיפיות, שאחת הנפוצות שבהן היא הליכה הלך ושוב בקטע דרך קצר יחסית. ההליכה מבוצעת, לרוב, לאורך גדר הכלוב או המתחם, ללא מטרה ברורה הנראית לעין.
3. הגדלת הניצול המרבי של מרחב הכלוב על ידי בעל החיים.
4. הגדלת יכולתו של בעל החיים להתמודד עם אתגרים בצורה טובה יותר, לדוגמה: מתן מקומות מסתור במידה מספקת, כך שבעל החיים יוכל להימנע מגירויים לא רצויים.

סוגי ההעשרה:

המתחם שבו נמצא בעל החיים

1. **גודל המתחם:** גודל המתחם הוא כמעט תמיד גורם מגביל בגידול בעלי חיים. לגבי כל מין של בעל חיים, את הגודל המינימאלי הדרוש לגידול מספר מסוים של פרטים.
2. **מידת מורכבות המתחם:** מתחם גדול, ריק מאביזרים, אינו מהווה העשרה סביבתית. את האביזרים שיש להכניס למתחם ניתן לחלק לשניים:
ריהוט קבוע – האביזרים הנמצאים במתחם, בדרך כלל, באופן קבוע ולאורך זמן. כאמור, כיום נטייתם של גני חיות רבים היא לרהט את המתחם בהתאם לנישה האקולוגית שבה חי בעל החיים בטבע.
כחלק מן הריהוט יש לדאוג למקומות מסתור, מקומות להטלה או המלטה, מקומות לסימון טריטוריה, מקומות להפרשת צרכים, מקומות להליכה-קפיצה-טיפוס ועוד, בהתאם למין בעל החיים, כמובן.
כמו כן, עדיף לתכנן את ריהוט המתחם כך, שניתן יהיה להחליף או לשנות מדי פעם את מיקומם של האביזרים השונים.

אביזרים זמניים – אביזרים שמוכנסים למתחם על בסיס ארעי. תפקידם של אלה הוא ליצור גירויים חדשים ומשתנים לבעל החיים, והם יכולים לפעול על אחד מהחושים או על כולם. ניתן להגדיר אביזרים אלה כ"צעצועים". אחת הסיבות העומדות בבסיס הכנסת אביזרים זמניים היא העובדה, שבעלי החיים בטבע אינם חיים בסביבה סטרילית ולא משתנה. גם אם הם שוכנים בטריטוריה קבועה, עדיין חלק גדול מהגירויים בהם הם משתנים. לדוגמה: חדירה של פרט חדש מאותו המין לשטח, חדירה של טורף ואפילו נשירת עלה או נפילתו של פרי בשל.

ייתכן, שהאביזר שיוכנס למתחם "יטופל" על ידי בעל החיים באופן שבסופו של דבר יגרום לכך שיהרס. אין בכך כל פסול! להיפך, מה שנראה לנו כניצול קצר מועד ואולי לא יעיל של האביזר, יכול להוות לבעל החיים העשרה משמעותית. מגוון האביזרים הזמניים הוא רב ביותר, לדוגמה: תליית שק מתקרת המתחם ובתוכו אוכל, הכנסת בול עץ למטרות כרסום או סימון, הכנסת כדורי כוח (boomer balls) לשם משחק ועוד.

העשרה על בסיס חברתי

היבט זה של העשרה סביבתית מתייחס לשאלה: מהו המבנה החברתי של בעל החיים? האם בעל החיים הוא סוליטרי? האם הוא חי בזוגות? במשפחות? בלהקות גדולות?
הקו המנחה בהעשרה על בסיס חברתי הוא, שיש לספק לבעל החיים את האפשרות לחיות במבנה החברתי הטבעי שלו.
מגע חברתי נמצא כשווה בחשיבותו לחשיבות של מזון.

העשרה באמצעות מזון

שניים מדפוסי ההתנהגות, העיקריים שקובעים את יכולת ההישרדות המיידית של בעל חיים, הם התנהגות

הימנעות מטריפה והתנהגות מציאת מזון (Young, 2005) .

שיטות השגת המזון שונות ממין למין וכך גם משך הזמן שמבלה בעל החיים בהתנהגויות הקשורות לאכילה: חיפוש מזון, איתורו, תפיסתו ואכילתו. כדי לתכנן העשרה סביבתית הקשורה למזון בעבור בעל חיים ממין מסוים חשוב מאוד להכיר את התנהגויותיו בהקשר זה. לדוגמה: אוכלי עשב החיים בשבי מפתחים התנהגויות סטריאוטיפיות הקשורות לפה, כמו, למשל, גלגול לשון. הסיבה לכך יכולה להיות נעוצה בעובדה, שאוכלי עשב החיים בטבע מבליים שעות רבות באכילה ובעיכול מזון הדל מבחינה אנרגטית, ואילו בשבי הם מואכלים במזון מרוכז, שנאכל במהירות. פתרון לבעיה זו באמצעות העשרה סביבתית הקשורה למזון, יכול להיות מתן גזם של עצים או שיחים, שיגרום לבעלי החיים לבלות זמן רב יותר באכילה.

בבואנו לחשוב על העשרה סביבתית באמצעות מזון אנו צריכים להתמקד בשני נושאים עיקריים: התנהגויות הקשורות באכילה – אופן השגת המזון ומגוון סוגי המזון.

התנהגויות הקשורות באכילה - אופן השגת המזון: הנטייה הרווחת היא להגיש לבעל החיים מזון פעם או פעמיים ביום, בכלי מוגדר, הניתן להוצאה ולניקוי. ייתכן שאופן האכלה זה אינו יכול להשתנות לגמרי, מאחר שיש לו גם יתרונות: שמירה על ניקיון המתחם, זמן הגשת המזון הוא קצר יחסית, והמטפל יכול לדעת בביטחון רב יחסית שהמזון אכן נאכל על ידי בעל החיים. הבעיה בהגשת מזון בדרך זו היא שלבעל החיים אין עניין ואתגר בהשגת המזון.

בגני חיות שונים מנסים להתגבר על בעיה זו בדרכים אלה:

א. מתן מזון בכמויות קטנות, וכמה פעמים ביום.

ב. פיזור המזון במתחם ובאזורים שיגרמו לבעל החיים "לעבוד" בשביל להשיגו.

ג. הטמנת המזון בתוך מתקן, שיגרום לבעל החיים להתעסק בו זמן רב עד שיגיע למזון המוטמן.

בעיות הנובעות מחוסר באמצעי העשרה:

אגרסיביות בין חברי הלהקה כאשר אין אפשרות להסתתר או כאשר אין תעסוקה.

אי גישה של הנחותים למזון.

התנהגות סטריאוטיפית.

פציעה עצמית מעקה ומשעמום.

חוסר רבייה

בעיות מאמצעי ההעשרה:

קשיים בניקיון הכלוב.

תחזוקה .

העשרות מקובלות ב סוגים שונים של בעלי חיים:

עכברים : צעצועים בכלוב, מקומות מסתור, תאורה נכונה, מבנה במשפחות, מצע המאפשר רבייה ושמירה על חום גוף.

קופים: מסתור ויזואלי, אפשרות למגע, מראות, אפשרויות טיפוס, פיזור מזון.

כלבים: חברה, טיול, צעצועים, מזון קשה לכרסום.

העשרה :

חברתית – לחיות בקבוצה , להקה, משפחה או זוג. אם אי אפשר אז לאפשר מגע דרך רשת , אם אי אפשר אז לאפשר ראייה, שימוש במראות.

מתקנים – גודל הכלוב, נפח הכלוב, מתקנים בכלוב להפחתת אלימות, מתקנים למתן מסתור, מתקנים להפעלה – טיפוס, שחייה, במות ישיבה – לשיפור המצב החברתי.

מזון – כמה, איזה, כמה סוגים, איך לפזר, מה מכיל.

ליקוט של מזון – פעולה טבעית.

הפעלה עם המטפל – קול, מגע, אימון לשיתוף פעולה .

בעיות –

חוסר בחברה – התנהגות סטריאוטיפית , פגיעה עצמית, לחץ, מצב בריאותי לא טוב, אגרסיות כלפי המטפל. אגרסיות כלפי בעלי חיים.

צפיפות יתר בכלוב – אגרסיות, התפשטות מחלות , רבייה נמוכה.

חוסר במתקנים – בחולדה למשל – חשיפה לאור גבוהה מידי בגלל חוסר במיסתור.
חוסר מקומות מיסתור לחיות נחותות
חוסר גיוון במזון – שיעמום, חוסרים בויטמינים.
חוסר פיזור – השמנת יתר של עליונים והרזיה של נחותים.
חוסר במגע – שיתוף פעולה קשה, סטרס גבוה לחיה.